
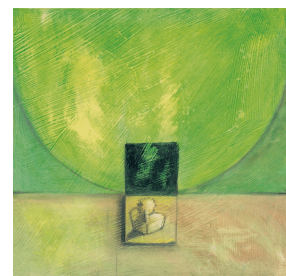
Salesiaanse vorming van kleuterleidsters en leerkrachten van het basisonderwijs

De opvoedingsdoelen

Verbondenheid

**samen
DON BOSCO
zijn plaats
geven**

1. Voorafgaande opmerkingen

- Met deze tekst beogen we een bijdrage te leveren tot het concretiseren, het dichterbij brengen van het salesiaans pedagogisch project: 'In dialoog met Don Bosco, een opvoedingsproject' naar de wereld van het basisonderwijs. Op p. 12 van dit opvoedingsproject lezen we:
'We schrijven dit project voor het geheel van de Vlaamse Don Bosco-gemeenschap. Dat verplicht ons vrij algemeen te blijven. Scholen, jeugdtehuizen, internaten, bezinningscentra en speelpleinen zullen vanuit de eigen situatie en de eigen noden een vertaling horen te maken van dat project in een visietekst en werkplan. In die zin is dit opvoedingsproject niet alleen een voorstelling van datgene waar wij in de werken van Don Bosco Vlaanderen voor staan en gaan, maar ook een aanzet tot bezinning op de eigen praktijk.'
- Het is dus een uitdaging, om wat algemeen verwoord werd, te vertalen naar de wereld van het basisonderwijs, maar getrouw te blijven aan de algemene tekst.
- De voorliggende tekst is vrij uitvoerig omdat we enerzijds het opvoedingsdoel 'verbondenheid' waarover het hier gaat, breed willen situeren binnen het opvoedingsproject, binnen het werken in een salesiaanse context en ook binnen het breder maatschappelijk gebeuren. Anderzijds willen we ook een aantal heel concrete voorbeelden geven hoe je als leerkracht, als kleuterleidster de kinderen, de kleuters kunt helpen opvoeden tot verbondenheid.

2. Enkele bespiegelingen

- Vorming en ondersteuning van nieuwe maar ook ervaren leerkrachten en kleuterleiders is een wezenlijk deel van het personeels- en nascholingsbeleid van een school. Om dit te bewaken moet het een gepland aspect zijn in het globale schoolgebeuren. De directeur is de eindverantwoordelijke voor dit beleid, wat niet wil zeggen dat hij dit niet samen kan bespreken met zijn team vanuit het perspectief van een samen-gedragen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van onderwijs en leven op school.
- Werken binnen een salesiaanse context, vanuit het opvoedingsproject versterkt nog het belang van het samen school-maken, van het samen verantwoordelijkheid opnemen voor een leefbare school, waar kinderen, en leerkrachten groeikansen, leerkansen krijgen om zich te ontwikkelen op de vele aspecten van hun mens-zijn. En waar specifiek de leerkrachten betreft, leerruimte aangeboden krijgen om zich professioneel te ontwikkelen.
- Opvoeden van kleuters, van kinderen gebeurt doorheen het dagelijks onderwijzen en met hen leven in de klas, op de speelplaats, in de refter, op uitstap ...
- Waartoe willen we ze opvoeden, in welke richting willen we hen helpen uitgroeien?
- Verbondenheid is één van de doelen die in het opvoedingsproject naar voor wordt geschoven en waaraan in een Don Boscoschool wordt gewerkt. Ook al wordt het in deze context apart behandeld, het moet steeds verstaan worden in relatie met de drie andere opvoedingsdoelen (verantwoordelijkheid, vrijheid en zingeving) en in

het perspectief van de integrale ontwikkeling van het kind. Uit de voorbeelden blijkt ook dat de verschillende opvoedingsdoelen ook vaak samen aan bod komen. Zoals verantwoordelijkheid en vrijheid vaak samen gaan, zo gaan ook verantwoordelijkheid en verbondenheid samen (vb. door zorg te dragen voor andere kinderen, groeit verbondenheid)

- De omschrijving van de opvoedingsdoelen in het opvoedingsproject gebeurde tegen de achtergrond van het daar gehanteerde mensbeeld, maar ook vanuit de ruimte en de tijd waarin we opvoeding gestalte moeten geven d.w.z. Vlaanderen bij het begin van de 21ste eeuw.
- In de maatschappij waarin wij leven, dient de hedendaagse opvoedingswerkelijkheid zich aan als een veelheid van ideeën, stromingen, normen, levenswijzen, waarden, ... waarin vaak weinig ordening te vinden is. Omdat we ons met ons opvoedingsproject midden in die veelheid plaatsen, komen we in een spanningsveld terecht van ons aanpassen aan die werkelijkheid en tegelijkertijd ons kritisch ertegenover opstellen. Vandaar dat we opteren voor een communicatief opvoedingsmodel. Als opvoeder staan we in de ruimte tussen de vele opvattingen en reflecties die jongeren hebben bij de vragen die ze zich stellen i.v.m. het leven in het algemeen en verbondenheid in het bijzonder. Wanneer we deze elementen in een gesprek met de jongeren kunnen opnemen, ontstaat groei naar meer menselijkheid.
- Naast formele (vormings)momenten bieden ook informele gesprekken inspiratie om het opvoeden tot verbondenheid te bewerkstelligen.

3. Tekst uit het opvoedingsproject: verbondenheid

'Een mens draagt niet alleen verantwoordelijkheid voor zijn medemens en maatschappij, maar zijn persoonlijk levensproject wint aan kwaliteit naarmate hij zich aan die medemens en de ruimere gemeenschappen kan toevertrouwen. Iedere mens heeft recht op geven en ontvangen in relaties, ook een jonge mens in zijn relaties tot volwassenen, zijn ouders in de eerste plaats. Meer dan vermoed wordt, is het levensproject van een mens afhankelijk van en getekend door de vorige generaties. De wijze waarop ieder individu die invloed gebruikt, bepaalt in grote mate zijn persoonlijk levensproject.

Daarom zal iedere opvoeding oog hebben voor deze contextuele en delicate dimensie van het bestaan en voor de kunst of de kunde andere mensen nabij te zijn en zich aan andere mensen toe te vertrouwen. Door zijn eigen particulier levensverhaal van verbondenheid in communicatie te brengen zal de opvoeder de jongere zicht laten krijgen op die dimensie. Op zijn beurt zal die jongere verbondenheid leren integreren in zijn persoonlijk bestaan.

Het ethisch bewustzijn grenst niet uitsluitend aan inzet en engagement, maar reikt veel verder dan dat. Daarom verbreedt of verruimt de verbondenheid de verantwoordelijkheid.'

In dialoog met Don Bosco: een opvoedingsproject, Don Bosco Centrale, Sint-Pieters-Woluwe, p. 35-45

Deze tekst: vertaald naar het basisonderwijs

Laten we eventjes stilstaan bij het prille begin van een mensenleven: een kind wordt geboren uit de relatie, uit de verbondenheid (hoe kortstondig ook) tussen man en vrouw. Het wordt hen toevertrouwd. Een weerloos, afhankelijk wezentje komt terecht in de liefdevolle nabijheid van twee mensen, in de kring van een familie, een stad, een natie, een tijd en ga zo maar verder. Het kind wordt ergens geboren en onmiddellijk hangt het met zoveel draden aan allerlei systemen vast, die mee zullen bepalen hoe zijn/haar leven vorm krijgt. Onmiddellijk stellen we vast dat het toevertrouwd zijn aan mensen, een appél, een verantwoordelijkheid oproept, in de eerste plaats van de ouders van het kind, maar ook van de bredere kring waartoe het kind behoort en later wanneer het kind naar school gaat ook de kleuterleidster, de leerkracht.

Opvoeden tot verbondenheid is de kinderen helpen relatiebekwamen jongens en meisjes te worden, vaardig in het kunnen aangaan van menselijke relaties, maar hen ook toerusten in het kunnen ontvangen in een relatie. Hen leren andere kinderen en volwassenen toe te laten in hun eigen wereldje.

Kinderen worden je toevertrouwd, je leert hen naar klasgenootjes toestappen, je leert hen kwetsbaar aanwezig te zijn, je leert hen elkaar te vertrouwen, je toont dat je hen vertrouwt, je toont dat je ze graag ziet, je geeft je vriendschap, je helpt hen de stap naar mensen zetten. Je toont dat het verbonden zijn met mensen, van vroeger, van nu, je deugd doet, je meer mens maakt.

4. Doelstellingen

- De kleuterleiders/leerkrachten maken kennis met de inhoud van de vier opvoedingsdoelen zoals die in het opvoedingsproject zijn omschreven.
- De kleuterleiders/leerkrachten zijn gemotiveerd om het werken aan de opvoedingsdoelen in het algemeen en verbondenheid in het bijzonder in hun onderwijspraktijk te integreren (implementatie).
- De kleuterleiders/leerkrachten zien zowel in hun onderwijspraktijk als in de vrije momenten kansen om kleuters/kinderen tot een grotere verbondenheid te brengen.
- De kleuterleiders/leerkrachten helpen de kinderen om relaties aan te gaan met de kinderen van de klas en leren hen ook relaties toe te laten.
- De kleuterleiders/leerkrachten zijn zich bewust dat zij door hun voorbeeldfunctie een belangrijke rol spelen in de opvoeding tot verbondenheid.
- De kleuterleiders/leerkrachten leren de kinderen bewust te worden van te behoren tot een groter geheel: een gezin, een familie, een buurt, een stad, een natie, een tijdgeest,...

5. Inhoud

- Verschillende actoren spelen in het proces van volwassen worden van kinderen een belangrijke rol: ouders, familie, buurt, school, jeugdbeweging, ... maar ook opinie-makers zoals de media, reclame, ... treden al vlug binnen in de wereld van het kind.
- Volwassen worden is een kwestie van leren verwerken van wat men van anderen in de wisselende omstandigheden van het leven heeft meegekregen en van wat zich

onophoudelijk in het leven aandient. In die zin is volwassen worden een proces van emancipatie, van ontvoogding waardoor het kind zijn eigen persoonlijkheid vormgeeft. Ook het jonge kind staat reeds voor deze opgave. Een kind doet doorheen de dag heel wat ervaringen op die in de eerste plaats gewoon binnenkomen in het leven van het kind, die het al dan niet een goed gevoel geven. Goed wanneer het aansluit bij zijn beleving (intuïtief en aangeleerd) van wat fijn en goed is. Ongemakkelijk of onzeker, wanneer dit niet het geval is. Met andere woorden, datgene wat het kind meemaakt, wordt getoetst aan vroegere ervaringen, en aan de waarden die de volwassenen (en in de eerste plaats het thuismilieu) via het samenleven hebben voorgeleefd en doorgegeven.

- Dit emancipatieproces krijgt steeds een eigen, specifieke invulling. Kinderen worden opgeroepen om op een persoonlijke manier inhoud te geven aan hun levensproject. Daarom is het belangrijk dat de leerkracht/de opvoeder zijn levenswaarden communiceert maar eveneens dat hij het kind ook structuren en methodieken aanreikt om zijn levensproject te toetsen en te bevragen. Het is belangrijk dat kinderen dit leren doen in communicatie met de mensen die hen omringen en in een kritische reflectie op de werkelijkheid waarin zij staan.
- In die zin hebben een kleuterleidster en een leerkracht een zeer belangrijke opdracht. Ze zijn heel sterk referentiefiguren, voorbeelden waar de kinderen naar opkijken en bovendien zijn de kinderen nog zeer ontvankelijk.
- Verbondenheid staat nooit op zichzelf. Ze staat ten dienste van en maakt deel uit van het proces van volwassenwording, van menswording.
- Opvoeden tot verbondenheid is ook indirect werken aan het welbevinden van ieder kind afzonderlijk maar ook aan het algemeen welbevinden van de hele klas. Een positief klasklimaat helpt immers probleemsituaties te voorkomen en wekt positieve energie op.
- Opvoeden tot verbondenheid draagt dus een preventief karakter in zich, ervaringen van verbondenheid maken mogelijk dat zich een respectvolle basishouding kan ontwikkelen voor elkaar. Ervaringen van verbondenheid (het met elkaar te maken hebben) voeden hun inlevingsvermogen en laten hen van binnenuit groeien naar een respectvolle houding. Zowel de band met zichzelf (welbevinden), de band met anderen, de band met school en samenleving (betrokkenheid en participatie) krijgt op die manier meer aandacht.
- Het leren aangaan van relaties zal steeds in overeenstemming moeten zijn met de draagkracht (leeftijd, verantwoordelijkheidszin, maturiteit...) van de kinderen.
- Opvoeden tot verbondenheid is zoals gelijk welke andere opvoeding een relationeel gebeuren. De kwaliteit van de relatie leerkracht-kind zal in grote mate mee bepalen of van een leerkracht aanvaard wordt dat hij probeert nabij te zijn en het kind aanspoort tot kwetsbare nabijheid.
- Opvoeden tot verbondenheid kan maar wanneer de kleuterleidster/de leerkracht vertrouwd is met het kind en zijn leefwereld.
- Opvoeden tot verbondenheid kan maar door te geloven in kinderen, hen vertrouwen te geven en hen de ruimte te bieden om te mogen mislukken.
- Kinderen opvoeden tot verbondenheid vraagt meer van de leerkracht. Hij/zij wordt de begeleider van de kinderen in hun proces van volwassenwording.
- Kinderen hebben nood aan oefenplaatsen en -kansen om zich gaandeweg deze verbondenheid eigen te maken.

- Kinderen nabij zijn, hen vertrouwen geven is tevens accepteren dat het de andere kant kan uitgaan dan wat men voor ogen had.
- In het opvoeden tot verbondenheid ben je als leerkracht/kleuterleidster (zoals voor het geheel van het onderwijs- en opvoedingsgebeuren) je eigen instrument. Je draagt jezelf altijd mee: je eigen opvattingen, waardenhiërarchie, kwetsuren, angsten en onvrijheden, verworven vrijheid, ... Het is dan ook belangrijk dat de kleuterleidster/de leerkracht een goed beeld van zichzelf heeft.

6. Toepassingsvelden

- **Werken aan verbondenheid via het creëren van samenhang**
  - Groepswerkjes klassikaal afsluiten: aan elkaar vertellen wat men in zijn groepje deed en hoe leuk het was al dan niet was. Op die manier beklemtoon je dat je samen één klas vormt.
  - Samen de verjaardagen vieren van de kinderen van de klas, ook die van de juf.
  - Een stiltemoment met klassieke muziek inbouwen op het einde van de dag.
  - Bij het op stap gaan buiten de school geven we elkaar een hand.
  - Bij een kringgesprek kunnen we elkaar de hand geven.
  - Bij de start van het nieuwe schooljaar (jaartheme vuur), wordt er een grote zon op de speelplaats getekend met evenveel stralen als er klassen zijn. Na een woordje van de directeur gaan alle juffen met hun kinderen op de stralen staan en krijgen een theelichtje dat midden in de zon stond.
  - In de klas wordt een zon geschilderd en nadien in puzzelstukken geknipt. Samen wordt de zon weer aan mekaar gepuzzeld en krijgt ze een centrale plaats in de klas. Elke kleuter heeft op zijn stukje zijn kenteken gezet.
  - Samen spelen in de klas en op de speelplaats en daar ook eens over praten in een kringgesprek.
  - Het kind mag een voor hem/haar belangrijk voorwerp meebrengen en het in bruikleen geven aan een vriendje van de klas. Dit vriendje mag er voor zorgen.
- **Werken aan verbondenheid via aandacht voor de inrichting, de sfeer van de klas, de school**
  - Gek doen met de kleuters.
  - De klas gezellig maken, het knusjes maken met kussens en knuffels, er voor zorgen dat elkeen zijn plaatsje vindt.
  - Tijdens het gebed ontsteken we een kaarsje (symbool voor licht en warmte) en op die manier is er ook vaak verbondenheid.
  - De werkjes van alle kinderen decoreren de klas.
  - Vooral tijdens het kringgesprek maar ook in de loop van de dag, de kinderen aanmoedigen om naar mekaar te luisteren.
  - Werken met de axenroos zodat men verschillende gevoelens leert kennen en leert hoe ermee om te gaan.

- **Werken aan verbondenheid via letterlijk elkaar leren aanraken**
  - Rollenspel: car wash spelen. Deze oefening voeren ze per twee uit: kleuter a is de auto, kleuter b is de machine van de car wash. Kleuter a ligt op zijn buik op de grond en kleuter b voert de oefening uit op de rug van de kleuter a. Ze overlopen heel het gebeuren van een car wash: water, zeep, afspoelen, afdrogen, boenen) en dit gebeurt op relaxerende muziek. Ze voelen zich erg verbonden met mekaar.
  - Hetzelfde kan ook met kapper spelen.
  - Tijdens de turnles kunnen verschillende oefeningen gedaan worden om elkaar te leren aanraken.
  - Affectie kunnen tonen aan de kinderen, eens een kind kunnen knuffelen.
  - Via spel de kinderen elkaar leren eens goed vasthouden (knuffelen), kan eerst geoefend worden via rollenspel met de poppen.

- **Werken aan verbondenheid via het leren zich kwetsbaar te tonen aan elkaar**
  - Kinderen helpen benoemen wat voor hen belangrijke voorwerpen zijn, waar ze sterk aan gehecht zijn; bijvoorbeeld een bepaalde pop of beer, of een doosje...
  - Kinderen de kans geven om aan de andere kinderen te vertellen waarom dit voor hen zo belangrijk is. Hen ook uitnodigen om iemand van de klas uit te kiezen om voor dit speciale voorwerp te zorgen, één uur, één dag ...
  - Kinderen helpen benoemen wie er voor hen belangrijk is: vader, moeder, broertje...
  - Rollenspel: gezin spelen.

- **Werken aan verbondenheid via het elkaar helpen bij bepaalde activiteiten**
  - Kleuters helpen mekaar (hand geven bij evenwichtsoefening) wanneer ze bang zijn en de juf niet vrij is om te helpen.
  - Ook tijdens de turnles laten voelen dat je er steeds bent om te helpen, maar ook om geborgenheid te bieden, affectie te geven.
  - Een kleuter die zich niet goed voelt (buikpijn) en vraagt om een beetje te rusten. De anderen moeten dan een beetje rustiger zijn om de zieke kleuter niet te storen.
  - Elke kleuter hoort erbij, we kunnen wachten tot iedereen klaar is, ook de traagste.
  - Veel groepswork doen en ook bepaalde activiteiten twee per twee laten doen (partnerwerk)
  - Aan de computer werken ze per twee.

- **Werken aan verbondenheid via het benoemen en respect vragen voor wie er allemaal tot de school behoort**
  - De poetsman hoort ook tot onze school, ook al zien de kleuters die man weinig. Hen er regelmatig attent op maken wanneer de klas proper is, zeker de voeten goed te vegen als de klas pas geïmagineerd is.
  - Bij foute situaties erop wijzen dat we een gemeenschap zijn waar iedereen meetelt.

8. Literatuur en achtergrond materiaal

- *In dialoog met Don Bosco: een opvoedingsproject*, Don Bosco Centrale, Sint-Pieters-Woluwe, 2001, p. 35-45.
- HENS, Jan, *Verbondenheid*, in *Map voor de deelnemers aan de vormingsdagen voor nieuwe personeelsleden van het DBOC*.